



A FAÁLLOMÁNY ÜZEMGAZDASÁGI JELLEGE AZ ERDŐGAZDASÁGBAN

Dr Farkas Vilmos

(Sopron)

634.928.53:338.91:335.5

Az utóbbi időben hivatalos szakköreinkben sok vita folyt a faállomány erdészeti üzemgazdasági szerepéről és a folyóiratok hasábjain szakcikkek is foglalkoztak a kérdéssel. Indokolt tehát részletesebben kitérnünk erre a problémára.

A vita középpontjában az a kérdés áll, hogy a faállományt az erdőgazdálkodásban betöltött funkciója alapján állóeszköznek, vagy forgóeszköznek tekintjük-e? Mielőtt a probléma erdőgazdasági vonatkozásait boncolgatnánk, szükséges ezeket a fogalmakat általánosságban megvilágítanunk.

Alapfogalmak.

Marx a termelőfolyamat társadalmi formáktól független vizsgálatában három mozzanatot különböztet meg: magát a *munkát*, mint célszerű emberi tevékenységet, a *munkaeszközt* és a *munkatárgyat*. A két utóbbit gyűjtőnévvel *termelőeszköznek* nevezi.

„A munkaeszköz oly dolog, vagy dolgoknak összessége, amelyet a munkás önmaga és a munkatárgy közé iktat, s amelyet e munkatárgyra ható tevékenysége vezető közegéül használ.” (Marx: A tőke 193. oldal.)

A munkatárgyra nem ad Marx külön elvi meghatározást, de nyilván azokat a dolgokat érti alatta, amelyekből a munkafolyamat eredménye: a termék vagy termelvény készül, továbbá azokat, amelyek a munkafolyamat fenntartását szolgálják. Így munkatárgy a nyersanyag és a segédanyag (ez utóbbiba foglalja Marx az üzemanyagot is).

A még nem kész terméket, vagy a további megmunkálás alá kerülő készterméket *félgyártmánynak*, vagy *félkészárúnak* nevezzük.

A magyar üzemgazdasági és számviteli irodalom az elmúlt évig a termelőeszközök között beruházott vagyont és forgóvagyonot különböztetett meg, ahol a *beruházott vagyon* általában a munkaeszközöket és az ezekhez hasonló üzemgazdasági jellegű vagyonrészeket (jogosítványok, érdekeltségek), a *forgóvagyon* pedig általában a munkatárgyakat és az ezekhez hasonló üzemgazdasági jellegű vagyonrészeket (félkészárú, tartozások, követelések, készpénz stb.) foglalta magában.

Az állami erdőgazdaságokra is érvényes Kötvelező Általános Ipari Számlakeret folyó évi január hó 1-től kezdődően a beruházott va-

gyonrészeket *állóeszközöknek*, a forgóvagyonrészeket pedig *forgóeszközöknek* nevezi és ezeket egymástól eltérő üzemgazdasági tulajdonságuk miatt külön számlaosztályban tárgyalja.

Az *állóeszközök* (üzemi ingatlanok, berendezések, felszerelések, jogosítványok stb.) *tartós használatra szolgáló termelőeszközök, amelyek eredeti alakjukat a termékkel szemben általában megőrzik. A termelés folyamán fokozatosan használódnak el és ezzel párhuzamosan értékük is fokozatosan megy át a termelvényekbe.* Marx ezt így fejezi ki: „Ugyanazon termelő folyamatban ugyanaz a termelőeszköz, mint a *munkafolyamat* alkotó eleme a maga *egészeben*, mint az *értékképzőfolyamat* eleme azonban csak *részletenként* jön számításba.* (Marx: A tőke 219—220. oldal.) Az állóeszközök értékének a termelvényekre való fokozatos átvitelét technikailag úgy oldjuk meg, hogy az elhasználódás mértékének megfelelő értékcsökkenést, mint ú. n. költségszámítási költséget az ugyanazon időszak alatt előállított termelvényekre terheljük.

A *forgóeszközök viszonylag rövid idejű használatra szolgáló termelőeszközök, amelyek a termelési folyamatba részletenként kerülnek bele, de akkor teljes mivoltukban felhasználódnak. A termelvényalkotás során eredeti alakjukat általában elveszítik és értéküket — a felhasznált mennyiség erejéig — egyszerre (nem részletekben) adják át a termelvényeknek.*

A munkatárgyakból a termelvényekbe átfolyó érték nagyobb is lehet, mint amennyit a kész termelvény ténylegesen magában foglal. Például a nyersanyagoknak a normálisnál nem nagyobb mennyiségű elporlódó, elpárolgó, vagy értékesíthetetlen hulladéokra eső részének értéke is átmegy a termelvénybe. Ezt Marx így fejezi ki: „Lehetséges... hogy a termelőeszköz a maga egészében belekerül az értékesítési folyamatba, holott a munkafolyamatba csak részletenként kerül bele.” (Marx: A tőke 220. oldal.)

Az állóeszközökbe fektetett gazdasági erőforrást, röviden *forrást* (korábbi elnevezéssel *tőkét*) *állóalaplak*, a forgóeszközökbe fektetett forrást pedig *forgóalaplak* nevezzük.

A termelőeszközök álló, vagy forgóeszköz jellegét a termelésben elfoglalt szerepük határozza meg.

* Marx itt termelőeszköz alatt nyilvánvalóan kizárólag munkaeszközt ért.

Az állóeszközök feladata az üzem termelési kapacitásának mennyiségi és minőségi meghatározása. A kapacitás növelésével kapcsolatosan feladata az állandó (fix) költségek* termelvényegységre eső részének csökkentése és így a termelés hatályosabbá tétele, a *termelékenység fokozása*. Ebből következik, hogy az állóeszközökbe fektetett forrást (állóalapot) nem fogjuk máról-holnapra visszavonni, vagyis az állóeszközöket likvidálni. Ezért szolgálják az állóeszközök viszonylag hosszú ideig a termelést.

A forgóeszközök feladata az üzem foglalkoztatásának táplálása. A forgóeszközökben fekvő források a munkafolyamat *mindenkori* szükségletének megfelelően változtatják a helyüket és mennek át egyik forgóeszközből a másikba. Például a nyersanyagból a termelés folyamán félkészáru, majd készáru lesz. A készáru értékesítése során pénzzé alakul, ebből nyersanyagot vásárolunk vagy termelünk, majd az egész folyamat előlről kezdve megismétlődik.

A termelőeszközök termelési jellegének meghatározása szempontjából nem lényeges, hogy ingatlan vagy ingó eszközről van-e szó. A motoros döntőfűrész pl. ingó dolog, mégis az erdőgazdasági termelési szerepe alapján állóeszköz. Viszont abban a gépgyárban, ahol készítették, mint félkészáru vagy készáru, a forgóeszközök közé tartozott.

Az álló- és a forgóeszközök értékének egymáshoz való viszonya gazdasági ágaként és ezeken belül is, lemenva az üzemegységig, különböző. A nehézipar viszonylag nagyobb értékben igényel állóeszközöket, mint a könnyűipar. Már kisebb hányadot köt le a mezőgazdaság, még kevesebbet a hitelgazdaság (pénzintézetek).

Az üzemegység vizsgálatánál, különösen a *mobilitás* és a *likvidálás* szempontjából van jelentősége az álló- és a forgóeszközökbe ruházott források viszonyának.

Mobilitás (forgási sebesség) alatt azt az ütemet értjük, amellyel valamely termelőeszközbe fektetett érték, a gazdálkodás folyamán, újabb befektetésre alkalmas alakban visszatérül. Nyilvánvaló, hogy a tartós használatra szolgáló állóeszközök ingatlan vagy ingó műveltségnek megfelelően többé-kevésbé immobilis vagyონrészek, viszont az üzem foglalkoztatásának ellátását biztosító forgóeszközök többé-kevésbé mobil vagyónrészek. Valamely üzem termelőeszközeinek minél nagyobb hányadát teszik ki az állóeszközök, gazdaságilag annál immobilisabb, és viszont. Az állóeszközök kezdő értékének növelése — amit beruházásnak nevezünk — az értéknövekedés arányában immobilizálja a gazdálkodást. Az állóeszközök rányomják a bélyegüket az üzemre, meghatározott irányba terelik a termelést és így szocialista tervegazdálkodásnál döntő szerepük van a vállalatok egységes termelési arcéljének (profiljának) kialakításában. Viszont az is kétségtelen, hogy az állóeszközök hányadának növelésével együtt jár az esetleg megváltozott termelési feladathoz való alkalmazkodás rugalmatlansága is, különösen akkor, ha a beruházásokat

az egységes üzemi arcél kialakításának jegyében végezzük. Törekednünk kell arra, hogy a nagyobb gazdasági erőforrások lekötésével járó beruházásokat (pl. erdei vasút építését) a legmondosabb előrelátással tervezzük és hajtsuk végre, különben az immobilis állóeszközök nem elősegítenek, hanem akadályozni fogják a termelékenység fokozását. Előfordulhat ez akkor, ha az állóeszközök kapacitását nem tudjuk kihasználni, tehát az optimális foglalkoztatottsági fokot elérni, továbbá akkor is, ha az állóeszközöknek a forgóeszközök terhére való növelésénél a termelésben üzemzavarok állnak elő. Például a nyersanyagellátásban zavarok keletkezhetnek, ha a nyersanyag forgóalapját túlságosan lecsökkentjük az állóalap javára.

Az álló- és a forgóeszközök értékének viszonya a mobilitáson keresztül befolyással van a vállalat fizetőképességére: *likviditására* is. Minél több mobil vagyónrésze van valamely vállalatnak és minél könnyebben pénzzé tehetőek ezek, annál könnyebben eleget tud tenni a határidős fizetési kötelezettségeinek és viszont. Ebből azonban nem szabad azt a téves következtetést levonnunk, hogy a forgóeszközök termelési szerepét gátlás nélkül növelhetjük az állóeszközök terhére. Ez visszafejlődést jelentene a termelési kapacitásának és a termelékenység fokozásának vonalán. Meg kell tehát találnunk azt a helyes arányt, amelyet az álló- és a forgóeszközök tekintetében el kell érniünk, hogy a kapacitás és a foglalkoztatás viszonyában optimális helyzetet alakítsunk ki és e mellett a vállalat likviditását is biztosítsuk.

Az előzőekben *általánosságban* foglalkoztunk az álló- és forgóeszközök üzemgazdasági jellegével és kapcsolatával, hogy a *továbbiakban a faállomány erdőgazdasági szerepét* ilyen szempontból vizsgálat alá vehessük.

A faállomány, mint látszólagos forgóeszköz.

A faállomány, a termelőeszközök meghatározásának mechanikus alkalmazásával, a termelés folyamatában alakítás alatt álló munkatárgynak, vagyis forgóeszköznek látszik. Az erdő telepítésétől kezdve a pótlások, tisztítások, gyéritések során ismételtelen beavatkozunk a faállomány életébe és a faállomány fejlődését a termelészabta korlátokon belül úgy alakítjuk, hogy az az erdőgazdálkodás céljának megfelelően.

Ez a szemlélet a mezőgazdálkodás és az állattenyésztés analógiájából indul ki és a faállomány nevelését a gabonatermeléssel, vagy az állattenneveléssel hasonlítja össze. A faállomány nevelését — korfokozat kialakítása mellett is — több évtizedekre kinyújtott egyszeri termelésnek tekinti, amely idő alatt a faállomány az állományápolások munkaértékével fokozatosan gyarapodó félkészáru. Ez a félkészáru akkor válik készáruvá, amikor a faállományt kihasználjuk vagy lábon eladjuk.

Az is kétségtelen, hogy a faállománnyal kapcsolatosan okszerű erdőgazdálkodás mellett nem tudunk megállapítani olyan értékcsökkenést, ami az élettelen munkaeszközök kopásának, avulásának pontosan megfelelne és így az állóeszközöket általában jellemzi.

A mezőgazdasági szülő és gyümölcsös ültetvények analógiájából kiinduló felfogás *pénzgazdálkodási* szempontok alapján mindaddig

* Az állandó és a változó költségekre nézve l. a szerzőnek „Az erdőgazdasági önköltségszámítás üzemgazdasági alapelvei” című munkáját. (ERTI kiadása, 1950. 13. oldal.)

állésczköznek tekinti az első telepítéstől kezdve évenként folyamatosan felépülő korfokozatot, amíg a további telepítési és állományápolási költségek az előhasználatokból meg nem térülnek, vagyis amíg — mezőgazdasági kifejezéssel élve — az ültetvények termőre nem fordulnak. Viszont az önálló és rendszeres hozammal bíró korfokozatot ez a felfogás már nem álló, hanem forgóeszköznek tekinti.

Ezzel kapcsolatosan idézem *dr. Erdős Sándor* fejtegetését: „Közös vonása, valamennyi ültetvény vonalán, a pénzgazdálkodási megoldásnak, hogy a termőre, illetve vágásra fordulásig az összes ráfordítások a beruházásra előirányzott pénzeszközökből nyerne fedezetet. A termőre, ill. vágásra fordulás után ugyanezek a ráfordítások már a forgótökből nyerne fedezetet. Ha mármost valamely üzemegeység ültetvényállományát olyan forgó szerinti beosztásban és úgy ütemezve telepítjük, hogy az illető üzemegeység számára egy — a természeti adottságok határai között — állandónak tekinthető termelési keretet eredményezzen, úgy gyakorlatilag mindaddig a beruházásra előirányzott pénzeszközökből kell fedeznünk a telepítési költséget, míg az első telepítés vágásra nem fordul. Ettől az időponttól kezdve ugyanis a jelentkező készáru bevételben fedezetet kell nyerniök az azonos területre vonatkozó telepítési kiadásoknak is. Ettől az időponttól kezdve tehát ezek a ráfordítások már nem a beruházásra előirányzott pénzeszközökből, hanem az üzem forgótöke elátmányából nyerne fedezetet, már most rá kell azonban mutatnunk arra, hogy ez a pénzsükséglet jellegzetes példája az állandó, illetve saját forgótökből fedezendő ráfordításoknak.“

Az erdőgazdasági ültetvényekre nézve megjegyzi a cikkíró, hogy általában a telepítéstől számított mintegy 40 év múlva fedezik az előhasználat során nyert árbevételek az üzemi ráfordításokat. Ennek alapján csak az olyan területekre telepített faállományokat tartja indokoltnak az állésczközök között nyilvántartani, amelyekben régebben nem folyt erdőgazdálkodás, vagy annak nagyüzemi körvonalai elmosódtak. Az ú. n. terverdősítésekkel kapcsolatosan tehát szükségesnek tartja minden egyes telepítésre nézve meghatározni azt az időpontot, amikor a ráfordított erdőművelési költségek az előhasználati árbevételből már megtérülnek, vagyis azt az időpontot, amikor az illető faállomány a rendes üzemi állományok közé besorol és így állésczközből forgóeszközzé válik.

A mezőgazdasági ültetvények analógiája mellett is *dr. Erdős* arra a következtetésre jut, hogy „míg az erdőgazdaságban növény alatt levő faállomány *félkészáru*, tehát munkatárgy, addig gyümölcsös stb. ültetvények esetében a növény alatt levő fa — illetve tökéállomány fogalmilag valamely szerelés alatt álló üzem *gépi berendezésével* hasonlítható legjobban össze, tehát munkaeszköz.“

Az eltérő következtetések levonására nem találunk elegendő megokolást, hiszen a cikkíró idézett fejtegetéseiből az tűnik ki, hogy a pénzgazdálkodási megoldás valamennyi ültet-

vény vonalán megegyezik. A gyümölcsös- és szőlőültetvényeknek a gépi berendezésekhez való hasonlításával bizonyára azt akarja kifejezni, hogy — a faállománnyal szemben — mindkét esetben meg tudunk állapítani a holt munkaeszközök elhasználódásához hasonlóan beálló értékesökkenést, amellyel kapcsolatos felújítás pénzgazdálkodási megoldása egyező eljárással (a Beruházási Bank útján) történik. További eltérés a faállomány és az egyéb ültetvények között a termelvény és az ezt létrehozó alany anyagi szerkezetének összehasonlításánál nyilvánul meg. A gyümölcsös és a szőlő anyagi összetétele merőben különbözik a gyümölcsfától vagy a szőlőtől, a kitermelt fa azonban látszólag egynemű a lábón álló fával.

*Iby Gábor** is lényegében *dr. Erdős* felfogása alapján áll a faállomány termelőeszköz jellegének meghatározásában. Hangsúlyozza, hogy az erdőgazdasági termelés állóalapja (állésczköze) a talaj, amihez még az egyéb műszaki berendezések (szállítóeszközök, kezelési épületek, magpergető, esemetekört, talajművelő eszközök és gépek stb.) is járulnak. Új erdők telepítésénél ő is beruházásnak tekinti a jövedelmet adó előhasználat előtt eszközölt ráfordításokat s kiegészíti még azzal, hogy a rendes évi vágsterületen felül történő (a múltban elmaradt) erdősitéseket is hasonló elbírálásban részesíti.

Tartamosság és tervgazdálkodás.

A szovjet erdészeti tudományok a faállományproblémára vonatkozó felfogását nem ismerjük. Valószínűnek tartjuk, hogy a Szovjetunióban, mint erdőben gazdag országban a probléma a miénkhez hasonló formában nem merült még fel és így megoldása a tudomány jövő feladatát képezi. Erre enged következtetni *dr. Vasziljevnek* „Az erdészeti tudományok világnézeti kérdéseiről“*** írt cikke, amely megállapítja, hogy „a szovjet erdészeknek ki kell dolgozniök a szovjet erdőgazdálkodás megszervezésének (erdőrendezésnek) teljes és rendszeres elméletét. Ezt az erdőrendezési elméletet a marxi-lenini népgazdaságtan és a szocialista tervgazdálkodás gyakorlatából levont elvekre kell felépíteni“.

Az erdőgazdaságot be kell illeszteni a népgazdaság egységes tervébe, „ezért annak nincsen és nem is lehet más fejlődési törvénye, semilyen más szervezési elve, azokon kívül, mint amelyek a mi szocialista népgazdaságunkra érvényesek“ — mondja *Vasziljev*. Elveti tehát az egyenlő és tartamos hozadékok egyetemes, mechanikus elvét, mint a „burzsoá erdészeti tudomány“ erdőrendezési irányító elvét és az egységes népgazdasági tervek elkészítésének akadályát.

Nem szabad azonban ebből az erdőfenntartás követelményének elhanyagolására következtetni. Ellenkezőleg, *Vasziljev* szerint a növény még erdőben gazdag vidéken is irányadó, erdőben szegény vidéken pedig felső határ a hozadék meghatározása szempontjából. Világosan látszik ez a következőkből: „Az erdőben gazdag vidékeken nyugodtan vágathatunk, azonban feltétlenül mindenkor a felújításhoz és a

* A beruházott és forgóvagyon meghatározásának elvi szempontja a mező- és erdőgazdaságban. *Gazdaság*, 1949. 1309. old.

** Tervgazdálkodásunk alapvető fogalmai. *Erdészeti Lapok*, 1949. 218—219. oldal.

*** *Erdészeti Lapok*, 1949. 249. oldal.

növedékhez mérten. Az erdőben szegény vidékeken, különösképpen pedig ott, ahol az erdőknek árvízvédelmi jelentőségük van, törvényeink csupán az átlagos évi növedékek megfelelő mennyiség kitermelését engedélyezik.*

Vasúljernek a növedék és a hozadék viszonyára vonatkozó fejtegetéseiből azt következtethetjük, hogy a tartamosságnak csak a merev, mechanikus, burzsoá elvét veti el, viszont helyt ad a népgazdaság mindenkori tervéhez alkalmazkodó és egyben a jövő évtizedek terveinek erdőgazdasági alapját is biztosító tartamosságnak. A tervgazdálkodás saját elveivel kerülne összeütközésbe, ha az erdőgazdálkodás tartamosságát teljesen elejtené. A szokásos tervperiódusok határai között — elenyésző csekély kivételtől eltekintve — nem lehet faállományt a esemeteállapottól a vágás-érettségig felnevelni. A népgazdasági erdőgazdasági vonalán tehát a mindenkori tervidőszak részletes tervének határain évtizedekkel túlmenő általános tervet is kell alkotni, különben a közösség távoli jövő szükségleteinek kielégítése bizonytalan marad és meg kell majd elégednie azzal a tervszerűséggel, amely az akkori tervidőszakok kereteibe periódusonként beleszorítható.

Amíg nem tudjuk a fák tömeggyarapodását forradalmi módon meggyorsítani, vagy a természet közreműködésével termelt fát, mint ipari nyersanyagot szintetikus úton előállított anyagokkal gazdaságosan helyettesíteni, addig az egymásután következő tervperiódusok részletes népgazdasági terveinek erdőgazdasági vonalán érvényesülnie kell egy általános tervnek is, amely a távolabbi jövő ellátásának tervszerűségét is biztosítja. Ez az általános terv azonban pusztán a növedék és a hozadék viszonyának meghatározására is szorítkozhatik. Az aránynak tervidőszakonkénti helyes megválasztásával tudunk csak az erdőgazdálkodásba a tervperiódusokon átmenő egységes, szakszerű vonalvezetést belevinni, a jövő faellátását megtervezni, továbbá az erdőgazdálkodás termelékenységét tervszerűen fokozni. *A fejlődés követelményeihez alkalmazkodó tartamosság a tervidőszakok láncolatának szemléletében tehát nem kerékkötője, hanem egyenesen előfeltétele a tervgazdálkodásnak.*

Szükségesnek tartottam a tartamosság szerepére részletesebben kitérni, mert ebből a faállomány termelőeszköz jellegére a továbbiakban fontos következtetéseket fogunk levonni.

Az erdőgazdálkodás célja és üzemi mechanizmusa.

Az előzőkben kifejtettük a faállományt — a holt munkaeszközök fogalmi meghatározásának merev alkalmazásával — forgóeszköznek tekintő nézeteket. Most vizsgáljuk meg az erdőgazdasági *üzemi folyamatok dinamizmusán keresztül* az erdőgazdaság legfontosabb termelőeszközét, a faállományt.

Induljunk ki az erdőgazdálkodás céljából és üzemi mechanizmusából.

Szocialista tervgazdálkodásban *az erdőgazdaság célja általában a közösség szükségleteinek kielégítésére az erdő segítségével elő-*

állítható javak gazdaságos termelése, illetve létrehozása. Ilyen javak a fanyag, a mellékhasznóvétel (gyanta, vad, fű stb.), továbbá kő-, hógörgeteg, árvízveszedelem keletkezésének megakadályozása, mezőgazdasági termés-fokozó, közegészségügyi, klimatikus hatás elérése stb.

Az erdőgazdasági termelés iránt támasztott ezen közösségi követelmények nem mindig és nem mindenütt jelentkeznek egyenlő intenzitással. Az egyik helyen a fatermelés, a másik helyen a mezőgazdaság terméshozamának fokozása, a harmadik helyen árvízveszedelem elhárítása, stb. az elsőrendű követelmény és a többi kívánalom az elsőrendű célhoz igazodik, amennyiben az összes célok ugyanazon helyen és időben egyenlő mértékben nem érhetők el. Ha a részcélok ütköznek, a szükségletkielégítés tekintetében fontossági sorrendet kell betartanunk, amit a konkrét hazai viszonyainknak megfelelően kell meghatározni. E tekintetben az erdőben gazdag államok példáját mereven, sablonszerűen nem alkalmazhatjuk.

Országunk csekély erdőültettségét és kínzó fahiányát tekintve, a jelenlegi helyzetünkben elemi erővel jelentkeznek és egyre fokozódik a rohamosan fejlődő iparunk faanyagszükséglete. Nálunk tehát az erdőgazdálkodás fő üzemi célja a népgazdaság szükségleteinek leginkább megfelelő faválasztékoknak a lehető legnagyobb mennyiségben való tartamos termelése, a gazdaságosság elvének legszigorúbb érvényesítésével. A fatermelés szempontja — mint erdőgazdasági cél — csak ott kerülhet második helyre, ahol az erdőgazdaság által is termelhető, illetve létrehozható egyéb javak nem érhetők el gazdaságosabban más eszközökkel, vagy pedig az illető szükséglet helyi adottságoknál (pl. kőomlásos hegyoldal) fogva még a fahiánynál is élénkebben lép fel.

Amikor a továbbiakban erdőgazdálkodásról beszélünk, mindig a fő üzemi célon, a fatermelésen keresztül fogjuk szemlélni az erdőgazdasági munkafolyamatokat, mert csak így alkothatunk magunknak helyes fogalmat a faállomány legfontosabb üzemi szerepéről.

Az erdőgazdálkodás — üzemi mechanizmus tekintetében — faállomány kihasználásának, felújításának, nevelésének és a kihasznált fatömeg értékesítésének évenkénti fáziseltolódással meg-megújuló körfolyamata.

Faállomány nélkül nincsen erdőgazdálkodás. Az erdőgazdaság fogalma feltételezi, hogy az üzemi terület határain belül minden évben és az év bármely szakában is jelen van egy bizonyos — az erdőgazdaság céljától függő — mennyiségű élő fakészlet. Már csak ezért sem hasonlíthatjuk az erdőgazdaság faállományát a mezőgazdálkodás éves periódusú növénytermeléséhez. Ne tévesszen meg bennünket a nemesfűzvesző telep egyéves vágásfordulója, mert ez éppúgy nem jellemzi általánosságban az erdőgazdaságot, mint ahogyan a komlótelep több éves területlekötése nem jellemzi általánosságban a mezőgazdaságot. Ha a törvényszerűséget a kivételek szemüvegén keresztül nézzük, akkor elsikkad a lényeg és elvágjuk az útját az elvi megismerésnek és a gyakorlati intézkedések szempontjából oly fontos súlypontképzésnek.

Az erdőgazdálkodás résztevékenységei egyenként, egymástól elszigetelten nem jelente-

* Erdészeti Lapok, 1949. 251. o. dal.

nek erdőgazdálkodást, hanem csak egymással szerves összefüggésben. Mihelyt a kihasznált terület felújítását elmulasztjuk, az erdőgazdasági üzem fakitermelő üzemmé alakul át. Éppúgy nem nevezhetjük azonban erdőgazdasági üzemnek azt az erdőt sem, amelyben a fahasználat szünetel. Például ha egy fátlan területen az idén megkezdjük egy 80 évre tervezett korfokozat telepítését és 80 évig minden esztendőben egy-egy újabb korfokot telepítünk anélkül, hogy az egyes faállományokban bármiféle fahasználatot végeznénk, a következő 80 év alatt pedig a legidősebb korfokról kezdve minden évben egy-egy korfokot kihasználunk, anélkül, hogy a vágásterületet felújítanánk, akkor 160 éven keresztül — bár 80 évenként változó termésetű, mégis — termelő tevékenységet folytatunk anélkül, hogy ezt üzemi értelemben vett erdőgazdálkodásnak nevezhetnénk.

Ha azonban — az előbbi példánál maradva — a 80. év után a fahasználat nyomán keletkezett vágásterületet folyamatosan felújítjuk, akkor a második 80 éves korszakban — helyesebben attól az évtől kezdve, amikor a felújítást megkezdjük — már erdőgazdálkodást folytatunk.

Az erdőgazdálkodás tehát az üzemi körfolyamat szakaszos szemléletében nem a fátlan terület beerdősítésével kezdődik, hanem az erdő kihasznált részének felújításával. Helyesen mutatott rá az erdőgazdálkodás eme sajátására Papanek: „Hozzászólás a tőke körforgásának kérdéséhez az erdőgazdaságban“ című munkájában.

Csak a vágásterület felújításával, s a vágás és felújítás periódikus ismétlődésével tudjuk az erdőgazdálkodás üzemi jellegét pénzügyi vonalon is biztosítani. Valamely termelő gazdálkodás akkor válik ugyanis *üzemi* jellegűvé, amikor a készítendő termelvényekkel kapcsolatos ráfordítások és árbavételek egyensúlyba hozására ugyanazon gazdaság keretében — rendszerint egy évnél nem hosszabb időszakban — elvileg meg van a lehetőség. Viszont minél tágabb gazdasági keretben és minél nagyobb időeltolódással valósítható meg a fedezeti elv, annál inkább elmosódnak a termelés *üzemi* körvonalai.

A rendszeres mezőgazdasági termelésnek — az erdőgazdálkodáshoz hasonlóan — alapfeltétele a learatott terület újra-bevetése, csak hogy a mezőgazdálkodás minden esetben vetéssel kezdődik. Viszont az erdőgazdálkodás vágásterület felújításával kezdődik és fakitermeléssel, illetve a termelt fatömeg értékesítésével ér véget. Az erdőtenyészetnek elvileg nem előfeltétele az emberi munka telepítő évekenyisége (őserdő), viszont a mezőgazdasági növénytermelés mindig talajelőkészítéssel és vetéssel kezdődik, majd aratással, szedéssel, betakarítással végződik.

A mezőgazdaság terméshozama pontosan annyi búza, kukorica, gyümölcs stb., amennyi az illető növényeken évenként termett. Semmivel sem több, semmivel sem kevesebb. Az erdőgazdaság azonban használhat ki kisebb vagy nagyobb fatömeget is, mint amit évenként termel, vagyis ami növedékként évgyűrű alakjában a fákön képződik.

A tervgazdálkodás erdészeti ágazatának éppen az az egyik legsúlyosabb üzemi problémája, hogy az évi növedék és az évi hozadék arányát a leghelyesebben határozza meg.

Azt mondhatná valaki: használjunk ki a mezőgazdálkodás törvényszerűségének analógiája alapján minden évben annyi fatömeget, amennyi az illető évben növedék alakjában megterem. Az ilyen elképzelés gyakorlati alkalmazása az egész faállomány évenkénti pontos felbecslését tételezi fel. Már csak ezért is keresztlülvihetetlen. Kérdés azonban, hogy a tartamosság elvének ilyen merev, mechanikus, burzsoá szemléletével előbbre vinnénk-e a mi devasztált erdőgazdaságunkat a termelékenységi vonalán? Amikor erre határozott nemmel felelünk, tovább kell fejtegetnünk az erdőgazdálkodás termelésének a mezőgazdasági termeléshez látszólag hasonló, de lényegében mégis eltérő üzemi jellegét.

Az erdőgazdaságban két, egymással dialektikus ellentétben levő munkafolyamatot különböztetünk meg. Az egyiknek célja az erdő nevelése, építése, a másiknak az erdő kivágása, kihasználása. A két folyamat a legszorosabb kapcsolatban van egymással. A mezőgazdaságban is feltételezi az aratás a vetést, de a két munkafolyamatnak sem időben, sem a végrehajtás módjában közös pontja nincsen. Viszont a belterjes erdőgazdaságban a vágás és a felújítás oly szorosan összefonódik, hogy sokszor (pl szálaló erdőben) még azt sem lehet eldönteni, hogy a kivágás a felújítás, az állományápolás, vagy a kihasználás érdekét szolgálta e nagyobb mértékben. Mert természetes felújítás esetén minden főhasználat egyben a felújítás, illetve az állományápolás is szolgálja, továbbá minden ápoló, vagy felújító vágás egyszer mind főhasználatot is jelent, s mindkét folyamat eszköze ugyanaz: a fejsze. Dialektikusan kifejezve, a két munkafolyamat azonos, mégis különböző. Az ellentét a munkafolyamatok már említett céljában rejlik. Az erdőgazdasághoz e tekintetben hasonló termelési ágról nem tudunk.

Téves következtetésre jutnánk azonban akkor, ha az ellentétes célok szolgálatában álló munkafolyamatok szoros, sokszor elválaszthatatlan kapcsolata miatt az erdőgazdálkodást a mezőgazdálkodáshoz hasonlóan egyetlen munkafolyamatnak tekintenénk, amely a faállomány felújításával kezdődik és annak kihasználásával végződik.

A faállomány, mint állóeszköz.

Az erdőgazdaságban a fatermelés szolgálatában álló munkafolyamatok kétféle célja alapján meg kell különböztetnünk egy *primér* és egy *szekundér* üzemágot, illetve üzemi tevékenységet.

A *primér üzemi tevékenység* feladata a talaj tápanyagainak, valamint a nap hő- és fénysugarainak felhasználásával faanyag termelése. Mivel pedig a faanyag növedék alakjában a faállományon képződik, mondhatjuk úgy is, hogy a primér üzemág feladata növedéktermelés. Ha a használatokkal nem vesszük igénybe az évi növedék teljes egyenértékét, akkor évek (évtizedek) elteltével egy, a gazdálkodásunktól és a természeti, biológiai tényezőktől függő nagyságú élő fakészlettel fogunk rendelkezni. A faállomány ilyen szem-

* Csekoslovenskij Les különlenyomata, 1949.

léletben lassú, évtizedes alakítás alatt álló munkatárgynak látszik, tehát forgó eszköznek kellene tekinteniünk.

A *szekundér üzemi tevékenység* feladata a primér üzemág által létrehozott faállomány növedéke egyenértékének teljes, vagy részbeni kitermelése, faválasztékká való feldolgozása és értékesítése.

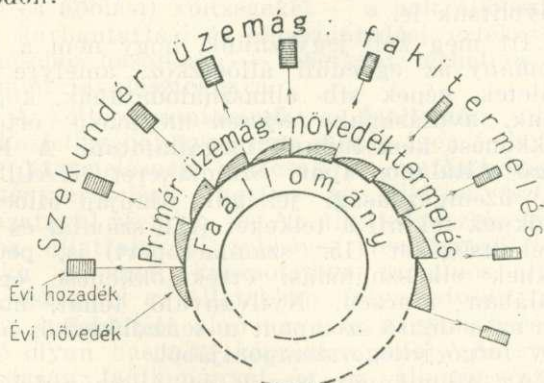
Ha mármost a primér és szekundér üzemág kapcsolatát a kapacitás, foglalkoztatottsági fok* és a termelékenység tekintetében a tervgazdálkodás szempontjából értelmezett tartamosság szemüvegén keresztül nézzük, akkor a következőket kell megállapítanunk:

A faállomány évi növedéktermelési kapacitása, változatlan nagyságú területet feltételezve, esekély fakészletnél alacsony, a fakészlet növelésével egy bizonyos pontig nő, azon túl ismét csökken. Ügyszintén a faállomány választékösszetételének (vékony, vastag, szerfa, tűzifa) a szükséglethez való viszonya is a fakészlet gyarapodásával egy bizonyos határig javuló irányzatot mutat, azon túl fokozatosan visszaesik. A mennyiségi kulmináció és a választékösszetétel kedvezősége szerinti kulmináció, a kor függvényében fafajonként, termőhelyenként, üzemmód stb. szerint változik.

Az erdőgazdaság primér üzemágának célja olyan maximális növedéktermelési kapacitású faállományt létrehozni, amely a szekundér üzemág tartamos foglalkoztatottságát a lehető legmesszebbmenően ki tudja terjeszteni az optimum felé és amely választékösszetétel szempontjából is legjobban megfelel a szükségletnek. Ekkor éri el ugyanis az erdőgazdaság a termelés mindenkori teknikai és biológiai feltételeihez viszonyított termelékenységének a felső határát, mert az állandó költségeknek és a degresszív módon változó költségeknek a termelvényegységre eső hányada ez esetben a legkisebb.

A faállomány tehát olyan termelőeszköz az erdőgazdaságnak, amely egy meghatározott területen állandóan — elvileg örökös — termeli a növedéket, illetve ennek egyenértékét, a szekundér üzemág számára így csakis álló eszköz lehet.

Az erdőgazdálkodásnak ezen sajátját a következő sematikus rajz fejezi ki szemléltető módon:



A rajzon, a második öt éves időszakra nézve, a faállomány növedéktermelési kapacitásának — hozadékcsökkenés útján eszközölt — kibővítését óhajtjuk kifejezni.

* Ezen fogalmakkal kapcsolatban lásd a szerzőnek: Az erdőgazdasági önköltségszámítás üzemgazdasági alapelvei című munkáját. (ERTI kiadása, 13—16. oldal.)

A faállományt legcélszerűbben egy olyan — élő fából készült — gépezethez hasonlíthatjuk, amely a levegőből és a talajból felvett anyagokból a nap sugarainak segítségével faanyagot termel. Ennek a gépnek méreteitől és szerkezeti felépítésétől függ a konstrukció évi faanyagtermelési kapacitása. Az évenként termelt faanyag szerkezeti részévé válik a gépezetnek és annak termelési kapacitását és ezzel együtt a termelő munka termelékenységét bizonyos határig növelni képes. Az egyes szerkezeti részek termelési értéke — tekintettel arra, hogy élő gépezetről van szó — idővel csökkenni kezd, amellett, hogy a szerkezeti részek csereértéke a ráfordítások értékével állandóan gyarapszik. A szerkezeti részeknek azonban használati értéke is van, ami lehetővé teszi más termelési ágakban való felhasználásukat is. Amikor a tervgazdálkodás a gépezet szerkezeti részeinek folyamatos vizsgálata során úgy látja, hogy egyes részek a termelési és a használati érték egybevetése alapján a közönség szempontjából már nagyobb értéket képviselnének más termelési ágakban, akkor azokat kiemeli a gépezetből és pótlásukról gondoskodik.

A faállomány mint növedéktermelő (faanyagtermelő) munkaeszköz, a gépekhez hasonló termelőeszköz, tehát állóeszköz. Bizonyos tekintetben tökéletlen ugyan a hasonlatunk, mert a termék (a faanyag) a termelő eszközön (faállományon) képződik és vele egyenemű, másrészt pedig a faállomány élő organizmus, amely önmagát regenerálni képes, a gép pedig önmaga felújítására képtelen holt eszköz. Ez azonban mit sem változtat ama döntő tényen, hogy a növedéktermelés munkafolyamatának vezető közege, tehát állóeszköze a faállomány.

Az évi növedék és az ezt létrehozó faállomány élettani értelemben vett szerves kapcsolata és egyeneműsége elhomályosítja az erdőgazdaságban a termelőeszköz és a termelvény elválasztásnak tisztaságát és forrása volt minden időben az erdő túlhasználatának.

A szocialista tervgazdálkodásnak — amelynek főelve a termelékenység legmesszebbmenő érvényesítése minden termelési ágban — le kell vonnia a tanulságot a helytelen kapitalista felfogásból, amely önző anyagi érdekből a faállományt — likvidálásának megkönnyítésére — függő termésnek tekintette és a legnagyobb talajjáradék elvétől vezetve devaszta a fakészletet.

A szocialista tervgazdálkodásnak tudatosítania kell, hogy a talaj fatömegnövedéket nem tud létrehozni, mert növedék csak faállományon képződhetik.

A faállomány állandó termelőeszköz jellegén semmit sem változtat az, hogy a faállomány a vágásforduló folyamán évi részletekben kieserélődik. A kieserélődés jellegzetes tulajdonsága a többi állóeszközöknek is. *Amint az épületek, gépek és egyéb munkaeszközök teljes egészükben résztvesznek a termelő munkafolyamatban, de (csere-) értéküket csak részletekben adják át a termelvényeknek, ugyanígy a faállomány is részletekben adja át értékét a kitermelt faválasztékoknak.* Az értékátadás holt munkaeszközöknél úgy történik, hogy a termelési felhasználásuk következ-

tében beálló értékesökkenésüket a termelvényekre terheljük. A faállománynál, mint élő gépezetnél pedig — a korábbi hasonlathoz igazodva — a kiemelt szerkezeti részek értékével terheljük meg a kitermelendő faválasztékokat. A különbség csak az a két értékátadási mód között, hogy míg a holt munkaeszközök esetében az értékközvetítésnek materiális hordozója nincsen, addig a faállomány értékátadását a kitermelésre kerülő faanyag közvetíti a költségviselő faválasztékokra.

Az értékátadás ütemét minden állóeszköznél az elhasználódás mértéke határozza meg. Ez utóbbi pedig az igénybevételtől függ. Az igénybevételnek technikai és üzemgazdasági korlátjai (gép fordulatszáma, több műszakra áttérés esetén munkaerőhiány, faállomány növedéktermelési kapacitása stb.) vannak. Így a faállomány a nehézipar gépeihez hasonlóan, nem egyik napról a másikra, hanem lassú folyamatban használódik el, tehát a belefektetett termelési alap is lassan térül vissza. Vagyis a faállomány mobilitása csekély, ami ugyanilyen értelemben kihát természetesen az erdőgazdaság likvidálására is. A faállomány állóeszköz voltából származó lassú mobilitásának rendkívül súlyos kihatása van az erdőgazdaságra, mert az erdőgazdaság termelő eszközei összértékének túlnyomó része — egyes üzemegységekben talán 90—95%-a is — faállományban fekszik. *Az immobil faállomány uralkodó munkaeszköz szerepe teszi érthetővé az erdőgazdálkodásnak minden más termelési ágától elütő jellemvonásait.*

A holt munkaeszközök — mint tudjuk — a termelés folyamán idővel elhasználódnak. Amíg üzemben vannak, működésképes állapotban való fenntartásukról *karbantartással* gondoskodunk. (Kisebb javítások, elkopott, eltört alkatrészek kicserélése, tisztítás, olajozás stb.). Gondos karbantartás mellett is azonban a munkaeszközök értéke állandóan csökken, idővel használhatatlanná válnak és szükségessé válik a kicserélésük. Ezt megelőzőleg egyes esetekben nagyobb mértékű javítással jelentősen meg tudjuk hosszabbítani bizonyos munkaeszközök élettartamát és ezzel együtt az értéküket is növeljük (pl autónál generáljavítás). Azt a műveletet, amellyel kicserélés, vagy nagyobb javítások útján az állóeszközök értékét állandó színvonalon igyekszünk tartani, *felújításnak* nevezzük. Ha az álló eszközöket úgy gyarapítjuk, hogy értéküket a folyamatos felújítások által elérhető érték-szint emeljük, *beruházást* végzünk.

A beruházás tehát a termelő eszközeink (állóeszközeink) értéknek kezdő szintjét növeli, a felújítás az elhasználódás miatt lecsökkenő kezdő szint visszaemelésének szolgálatában áll, a karbantartás azonban az állóeszközök mindenkori értékét nem változtatja meg.*

Pénzgazdálkodás szempontjából a karbantartási költségeket az üzemi forgóalaphoz (a Magyar Nemzeti Bank kezelésében) fedezzük. A felújítást pedig az állóalaphoz (a Beruházási Bank útján) eszközöljük és ennek fedezetére az üzemek az állóeszközök elhasználódásának

megfelelő értékesökkenés pénzértékét a Beruházási Banknál helyezik el. A beruházás pénzgazdálkodási útja ugyancsak a Beruházási Bankon keresztül vezet.

Most nézzük, hogyan állunk a karbantartás, a felújítás és a beruházás szempontjából a faállománnyal, mint élő munkaeszközzel kapcsolatosan? Mint minden termelő folyamatban, a fatermelésnél is van ezeknek megfelelő üzemgazdasági tevékenység, csak az az erdőgazdálkodás üzemi sajátosságainak megfelelően nyilvánul meg és a pénzgazdálkodási megoldást is ennek figyelembevételével kell megválasztanunk.

A holt munkaeszközök analógiája alapján a faállomány karbantartása alatt annak ápolását, felújítása alatt pedig a kihasznált terület újraerdősítését kell értenünk. A felújítás és állományápolás az erdőgazdaságban többé-kevésbé szorosan összekapcsolódik. Leglazább a kapcsolat a tarvágás és mesterséges felújítás esetén, majd egyre erősebb a felújító vágásokon, száraló vágáson, vágásos száralóson keresztül a száraló üzem felé. Emellett a tarvágástól a belterjesebb üzem módok felé haladva, az állományápolás üzemgazdasági jelentőség (munka- és költség-szükséglet) szempontjából egyre inkább túlsúlyba kerül a felújítással szemben. Ha még tekintetbe vesszük azt, hogy az erdőgazdálkodás belterjességének fokozásával párhuzamosan az állományápolás és felújítás munkafolyamatának találkozása a kihasználáson keresztül fonódik egybe, akkor láthatjuk, hogy az állományfelújítás a kihasználással üzemtechnikailag is összekötött tevékenység az erdőgazdaságban.

A pénzgazdálkodási megoldás tehát, amely az állományfelújítást a holt munkaeszközök sablonjára a Beruházási Bank útján az állóalaphoz kívánna lebonyolítani — és így más pénzgazdálkodási módot írna elő, mint az állományápolás számára —, súlyos kerékkötő lenne az erdőgazdaság belterjessége felé való haladásban és alkalmas lenne a jelenlegi helyzet merev fenntartására. A felújításnak és az állományápolásnak egymással és a kihasználással való szoros kapcsolata miatt szükséges, hogy mindegyik munkafolyamatot ugyanazon pénzügyi úton és pedig az üzemi forgóalaphoz bonyolítsuk le.

Itt meg kell jegyeznünk, hogy nem a faállomány az egyedüli állóeszköz, amelyre az épületek, gépek stb. elhasználódásának, kopásának, avulásának *teljesen* megfelelő értékesökkenést nem tudunk megállapítani. A Kötelező Általános Ipari Számlakeret (KÁLISZ III.) üzemgazdasági jellegük alapján állóeszközöknek tekintti a telkeket (III. számla) és az érdekeltségeket (15. számlacsoport) is, pedig ezeknek elhasználódási értékesökkenése egyáltalában nincsen. Nyilvánvaló tehát, hogy nem ez a döntő szempont a termelőeszköz álló vagy forgó jellege szempontjából.

Az állományápolásnak és állományfelújításnak szétválasztása nemesak üzemtechnikai és üzemgazdasági, hanem *költség-számítási* szempontból is helytelen lenne. Mind az állományápolás, mind az állományfelújítás ugyanis a faállomány értékfenntartásának az eszköze. A velük kapcsolatban felmerülő ráfordításokat költség-számításként a növedék-

* A karbantartást, mint általános költséget terheljük költség-számítási időszakonként a termelvényekre.

termelés funkciójának szolgálatában állónak tekinthetjük és erre terhelhetjük. Annál is inkább tehetjük ezt, mert a *faállomány értékfenntartását és a növedéktermelést szorosan egybekapcsolva egy menetben végezzük* és nincsenek olyan ismérvek, amelyek alapján az elvileg megkülönböztethető két feladattal kapcsolatosan végzet munkát a gyakorlati költség-számítás részére szét tudnánk bontani. De gyakorlatilag nincs is szükség a szétválasztásra, mert a faállomány értékfenntartásának költségeit is végeredményben a növedékeknek, illetve az ezáltal limitált hozadéknak kell viselnie — a szekundér üzemi folyamatban — anyagköltségként.

Az erdőgazdasági költség-számításnak ez a mondhatnánk, egyedül reális módja szintén alátámasztja a faállomány állóeszköz jellegét. Olyan önköltség-számítás ugyanis, amely a vágásérett faállományok tőnköltségi értékét úgy akarná kiszámítani, hogy az állomány telepítésétől kezdve az egyes állományok kihasználásáig évtizedeken keresztül erdőrészenként gyűjtene a felmerülő erdősítési, tisztítási és egyéb állományápolási költségeket, és ezek összegét tekintené tőnköltségnek, továbbá ezzel, mint anyagköltséggel, számolna az évtizedek múlva bekövetkező kitermelésnél, gyakorlati kivitel tekintetében, ha nem is lehetetlen, de óriási nehézségek árán lehetne csak megvalósítani. Gyakorlati értéke azonban akkor is kétes lenne, mert a pénzegység értéke egy vágásforduló elteltével egészen más értéket fog jelenteni, mint a folyó évben még változatlan fizetési eszköz feltételezése mellett is. *A faállományt félkészárúnak tekintő szemlélet lényegéből ez az utópikus önköltség-számítási eljárás folyik.* Ennek a felfogásnak önköltség-számítási kétes értéke mellett másik nagy hátránya, hogy a tarvágásos üzemmód szabályos korfokozatának mitaképe lebeg előtte, tehát a természetes felújítás alapján álló belterjes erdőgazdálkodás felé vezető úton állandó akadályt jelentene.

Viszont a faállományt állóeszköznek tekintő eljárás nincsen lekötve sem egy meghatározott üzemmódhoz, sem az egyes állományrészek költségeinek évtizedes regisztrálásához, mert az állományfenntartási (felújítási és ápolási) költségeket — a holt állóeszközök karbantartási és elhasználódási értékesítkéséhez hasonlóan — évenként terheli a kitermelt faválasztékokra.

A költség-számításnak a faállomány állóeszközjellegéből folyó eme módja igen jellemző az őstermelésnek nemcsak a mezőgazdasági növénytermelési, hanem az állattenyésztési ágazatával szemben is. Az állattenyésztés bizonyos állatfajoknál többéves tenyésztési időszak és ezzel kapcsolatban tartamos állattenyésztésnél az állatokban folyamatosan működő befektetett alap ugyanis nagyon kecsesítő olyan hasonlat képzésére, amely az erdőgazdaság faállományát és az állattenyésztés növedékállat-állományát termelőeszközjelleg tekintetében egyenlő elbírálás alá venné és mindkettőt — a növedékállatok sablonjára — félkészárúnak kívánná tekinteni.

A növedékállat-állomány kétségtelenül félkészárú, mert még folyamatos forgó szerinti tartamos állattenyésztésnél is az etetés, ápo-

lás tárgya az *egyes állat*, amely az anyag- és munkaráfordításokat magába olvasztva, képezi az állomány összértékének tagját. Viszont a faállomány ápolása esetében a munka értékének felszívója általában nem az egyes fa, hanem a *faállomány* (pontosabban a faállományon létrejövő évi növedék), hiszen az ápolási munkának általában az a lényege, hogy azt a fát, amely a munkának technikai értelemben vett tárgya, kiemeljük a faállomány életközösségéből. Az pedig nyilvánvaló, hogy *nem azt a fát ápoljuk, amelyiket kivágjuk, hanem a visszamaradó faállományt.*

A faállomány ápolása tehát nem analóg munkafolyamat az állattenyésztés beteges, nem fejlődő állatainak kiselejtezésével. Az erdőgazdaság akkor is kiemeli a faállomány életközösségéből két egyformán jól fejlődő fa közül az egyiket, ha akadályozzák egymást a fejlődésben és ez esetben is ápolja az állományt. Természetes következménye ez annak, hogy a holdanként telepített többezer csemétől csak párszáz érheti meg a véghasználatot. Ha az állattenyésztő két egyformán jól fejlődésű, de még vágásra nem érett állat közül az egyiket levágja, semmiesetre sem ápolja az állatállományát és nem is gazdálkodik helyesen.

Az állományápolás erdőgazdasági sajátágát nem változtatja meg az, hogy a munka értéke megtérül-e az előhasználat útján nyert fatömeg értékesítésénél, mert a tisztítást és az áterdölést erre való tekintet nélkül kell elvégezni. Az állományápolási munkánál ugyanis egyedüli irányadó szempont a kivitel szakszerűsége. Felnyesésnél ugyan az erdőgazdaságban is az egyes fákön keresztül megy át a faállományba az ápolási munka értéke, a felnyesés azonban a legtöbb esetben nem feltétlenül szükséges munkafolyamata az állományápolásnak, s még ha van is szerepe, ez általában eltörlődik a tisztítás és az áterdölés mellett.

A faállomány és az állatállomány üzemi jellegének különbözősége nemcsak az ápolásban és az önköltség-számításban nyilvánul meg, hanem az *évi hozadék szabályozásában* is.

Az erdőgazdálkodásunk súlypontjában fekvő szálerdőüzemnél a hozadékszabályozás szempontjából ugyanis külön kell választani a kitermelés alá kerülő faállományok vágási sorrendjének meghatározását, mint az üzemi *technikai* szabályozását az évi hozadék *mennyiségének* meghatározásától. Ez a kétféle szabályozótevékenység csak a vágásosztásos hozadékszabályozási eljárásánál történik ugyanazon menetben. Amikor t. i. a hozamszabályozás alkalmával a vágásforduló minden egyes évére kijelöljük, hogy melyik *konkrét* terület kerül kihasználásra, egyúttal azt is megszabjuk, hogy annyi fatömeg kerülhet évenként kitermelésre, amennyi az illető év vágásterületén megterem.

A vágásosztást, mint hozamszabályozási módot, csak alacsony vágásfordulójú sarjerdőkre lehet alkalmazni. Magas vágásfordulójú szálerdőre ez olyan merev kényszerzubonyt jelentene, amely semmi rugalmasságot nem biztosítana a belterjesebb gazdálkodást lehetővé tevő erdőművelési eljárások és a mindenkori faszükséglet igényeihez való alkal-

mazkodás számára. Az alkalmazkodás csak az üzem technikai és mennyiségi hozadékszabályozásának szétválasztását lehetővé tevő hozadékszabályozási módoknál (szakozás, állománygazdaság stb.) hajtható végre. E tekintetben a legmesszebbmenő szétválasztást a képes letes hozadékszabályozási módok és *Biolley* rendszere biztosítja.

Az üzemi szabályozás rugalmas hozadék-szabályozási módjainál a tartamos évi hozadék mennyisége kizárólag az évi növedék függvénye és elvileg teljesen független a vágás alá kerülő faállományok, vagy faegyedek kijelölésétől, mint az üzem technikai szabályozásától. *A tartamosság szemléletében tehát az évi hozadék mennyisége független a vágás-érettiségtől — mezőgazdasági kifejezéssel termőfordulástól —, s csak az üzem technikai szabályozásánál vagyunk tekintettel a vágás-érettiségre és sorozzuk be elsősorban a vágás-érett faállományokat vagy fákat véghasználatra.*

Viszont az állattenyésztésnél bármennyire haladunk is a belterjesség felé, a mennyiségi és a technikai szabályozásnak ez a szétválása nem következik be, mert itt a hozadék (az eladásra, levágásra kész állatok) mennyiségi meghatározása mindig az egyes állatok, illetve egyforma korú csoportok „vágásérettiségének” kitűzésén, vagyis az üzem technikai szabályozásán keresztül történik. Ehhez a „hozadék-szabályozáshoz” csak a csekély jelentőségű, előhasználatok nélküli vágásosztás analóg az erdőgazdálkodásban. Súlyos hiba lenne a belterjesség felé haladó erdőgazdálkodásunknak még csak a mai állapotára is ráhúzni az állattenyésztés hasonlatát, mert ez a helyes irányú fejlődést gátolná.

A faállománynak, mint állóeszköznek, értékét *beruházással* kétféleképpen növelhetjük. Vagy úgy, hogy *ezideig fátlan területet betelepítünk* — amellyel egyenlő elbírálás alá esik a korábban kihasznált, de fel nem újított területek beerdősítése is —, vagy pedig az üzemosztály *évi folyó növedékének részbeni megtakarításával*.

A beruházás pénzügyi lebonyolítása a Beruházási Bankon keresztül tervpénzből történik. Azt is tudjuk, hogy az önálló hozammal bíró üzemosztály összes üzemi költségeit folyamatos vágásfelújítás mellett a forgóalaphól (Magyar Nemzeti Bank kezelésében) kell fedeznünk. Határoznunk kell tehát arranzve, hogy új erdőtelepítés esetén mely időponttól kezdve kell a költségeket az üzemi forgóalaphól fedezni.

E tekintetben minden faállományra egyaránt érvényes szabályt felállítani nem lehet, hanem azt az egyes telepítések főcéljának megfelelően kell megállapítanunk, s határozott irányelvet csak olyan esetekre adhatunk, amikor az elsőrendű cél a fatermelés.

Ha *egy újtelepítésű faállománynak* faanyagtermelés a főcélja, és a faállományt egy hasonló célú üzemosztályhoz fogjuk idővel csatolni, a besorolás megejtését és ezzel együtt a költségfedezés pénzgazdálkodási fordulópontját is arra az időpontra célszerű tenni, amikor a terület egységre vonatkoztatva a faállomány *átlagnövedéke már eléri az üzemosztály átlagnövedékét*, tehát az évi hozam mennyi-

ségi meghatározása szempontjából az üzemosztály többi állományaival már egyenlő elbírálás alá vehetjük.

Ha nem egyes faállományok telepítéséről van szó — amelyeket önálló hozammal bíró üzemosztályokhoz csatolunk —, hanem faanyagtermelési főcéljal telepítendő új üzemosztályt akarunk fokozatosan kiépíteni, akkor mindaddig tervpénzből célszerű fedeznünk a faállománnyal kapcsolatos költségeket, míg a *teljes korfokozat* ki nem alakul, illetve addig, amíg a termelni kívánt választékoknak megfelelő *ökonómiai fakészletet* el nem érjük.

Nem tartom helyesnek a „termőfordulás” olyan értelmezését vinni be a pénzgazdálkodási megoldásba, hogy attól kezdve térjünk át a telepítés költségeinek az üzemi forgóalaphól való fedezésére, amikor a ráfordítások az előhasználati bevételekből már megtérülnek. Ennek könyvviteli kimunkálása sok esetben az elérhető eredménnyel arányban nem álló költséget jelentene, másrészt az átlagosnál lényegesen nagyobb ráfordítást igénylő telepítések sohasem érnék el a pénzügyi „termőfordulásukat”, lévén a faválasztékok egységára országos viszonylatban egységesen szabályozva. Ez azt a fonák helyzetet idézhetné elő, hogy az újabb telepítésű, deficités gazdálkodású üzemosztályaink költségeit következetesen tervpénzből, a hozzájuk hasonló, de régi telepítésű, folytonosan veszteséggel záró üzemosztályaink költségeit pedig általában az üzemi forgóalaphól fedeznünk, s az utóbbi esetben csak a deficitet kapnánk meg tervpénzben. Nyilvánvaló, hogy *az ilyen pénzgazdálkodási megoldás semmiesetre sem lenne alkalmas a faállomány álló- vagy forgóeszköz voltának a tisztázására.*

A faállományt félkészárúnak való felfogás különös veszedelmet rejt magában a tervgazdálkodás erdészeti szektora *termelési tevékenységi körének megszabása* tekintetében. A tarvágásos üzemmód szabályos korfokozatának mintaképe — amelyen a faállomány félkészárukénti felfogása alapszik — ugyanis azt a látszatot kelti, mintha az erdőgazdaságban gyakorlati kezelés szempontjából el lehetne választani a faanyag biológiai termelését a vágásra kijelölt faállományok, vagy fák kitermelésétől. Szocialista gazdálkodás mellett ennek a felfogásnak egyenes folytatása lehetne az erdőgazdaságnak egy faállománynevelő és egy külön fakitermelő és értékesítő vállalatra való felbontása, melyek közül az előbbi a faállományból, mint félkészáruból, az évi hozadékot (szabályos állapotban mindig a legidősebb korfokot) készárúnak nyilvánítva, átadná kihasználásra a kitermelő és értékesítő üzemnek (vállalatnak). A felújításnak, állományápolásnak és a kitermelésnek az előzőekben már kifejtett kapcsolata alapján itt már nem kell részleteznünk, hogy az ilyen elhibázott szervezés hova vezetne az erdőgazdálkodás belterjességének és termelékenységének fokozása felé irányuló törekvésünkkel szemben.

A faállomány félkészárukénti kezelése helytelen megítélés forrása lehet a *félkész- és készáruterelés viszonyának okszerűsége* tekintetében is.

A szovjet kormányzat az 1937. évi nemzetgazdasági tervében lerögzítette, hogy „az

üzemi terv teljesítése nem a teljes termelés, hanem a kész és szabványos gyártmány alapján értékelendő, amelyet a nemzeti bizottságok az illető üzem részére minőség és fajta szerint előírtak.* Ez azt jelenti, hogy a termelési terv teljesítése tekintetében nem a teljes termelés, vagyis a félkészárúk és készárúk összege, hanem kizárólag az előállított készárúkészlet az irányadó.

Már most ha ezt a tételt a nagy Szovjet-unió gyakorlatához igazodó tervgazdálkodásunk az erdőgazdaságra is alkalmazza, akkor a gazdasági életünk fafogyasztó ágazatai újra és újra fel fogják vetni a kérdést, miért tartalékol az erdőgazdaság olyan hatalmas mennyiségű félkészárút (faállományt), amely vékonyabb méreteiben is alkalmas bizonyos iparágak (bányászat, papírgyártás stb.) szükségleteinek kielégítésére. A félkészárúnak az a feladata, hogy mielőbb készárúvá legyen, s ha a faállomány félkészárú, akkor a készárúvá alakítás rendkívül könnyen végrehajtható, egyszerűen ki kell azt termelni. A számadásaink még tarthatják is a destruktív gazdálkodásunkat, mert azt a látszatot kelthetik, mintha a faállományban fekvő alap forgási sebességének a túlhasználatban gyökerező növelésével előbbre vittük volna erdőgazdálkodásunkat a termelékenység vonalán.

Az erdészeti tervgazdálkodásban a termelékenység útja *nem a faállomány félkészárúvá nyilvánításán* és ilymódon való mobilizálásán keresztül vezet, *hanem egy olyan ökonomiai fakészlet elérésén és fenntartásán* keresztül, amely a népgazdasági szükségletének megfelelő faválasztékokat a legnagyobb mennyiségben gazdaságosan és tartamosan tudja termelni. Nem vitatható, hogy *ilyen minőségben a faállomány csakis állóeszköz lehet.*

A fejtegetésekből kitűnik, hogy az erdőgazdaság faállományához üzemgazdasági szempontból teljesen hasonló termelőeszközt a gazdasági élet más területein nem találunk. Nem lehet tehát sem az ipari, sem a mezőgazdasági munkaeszközök üzemgazdasági szervezésének és kezelésének merev sablonját ráhúzni a faállományra. Az sem vitás azonban, hogy az erdőgazdálkodásnak, mint termelő ágazatnak, vannak közös vonásai a többi termelő ágazattal, be kell tehát illeszkednie ezek közé. Mivel minden illeszkedés kompromisszumot kíván meg, az erdőgazdaságnak résen kell lennie, hogy a tervgazdálkodás egyéb szektoraihoz való alkalmazkodás az erdőgazdálkodás jövő fejlődését *ne akadályozza, hanem inkább elősegítse.* Az illeszkedés módjára az erdőgazdaságnak kell javaslatot tennie, és a tervgazdálkodás kereteinek megfelelő erdészeti üzemvezetés alapjait az erdőgazdaságnak kell megteremtienie. Ha ezt nem erdészeti szakemberektől várjuk, akkor ne csodálkozzunk azon, hogy ha az ipar, vagy a mezőgazdaság szervezési sémáit fogják alkalmazni és ezekkel béklyóba fogják kötni az erdőgazdaságot.

Nem könnyű feladat ez, mert nemcsak tökéletes szakmai, hanem széleskörű üzemgazdasági felkészültséget is igényel. Ez utóbbinak fejlesztése tekintetében az erdőgazdálkodás tudománya még meglehetősen elmaradott az

egyéb termelési ágakhoz képest. Ha el akarjuk érni, hogy az erdőgazdaság elsődrendű közgazdasági szerepénél fogva az őt jogosan megillető helyet elfoglalhassa a termelőágak együttesében, akkor erdőgazdasági vonalon is szükséges mielőbb intézményesen lehetővé tenni az üzemvezetés tudományának intenzív művelését és a szakoktatásunk ilyen irányú kiterjesztését.

Производственно-экономический характер насаждения в лесном хозяйстве. — Сопоставляя лесное хозяйство с другими отраслями производства, автор рассуждает о том, что правильно насаждение должно рассматриваться как постоянное или как оборотное средство производства. По возрению автора, насаждение является таким средством производства, которое постоянно — принципиально вечно — дает обрабатывающим отраслям производства прирост, или эквивалентный приросту, доход, следовательно оно может быть только постоянным средством производства. Автор приходит к заключению, что вполне тождественного — с производственной точки зрения — насаждению средства производства в других отраслях хозяйства не находим. Из этого вытекает, что жесткие шаблоны организации производства промышленности и земледелия не возможно навязать лесному хозяйству. В то же время лесное хозяйство, являясь одной из отраслей производства, бесспорно имеет ряд черт общих с другими отраслями, следовательно организация лесного хозяйства должна быть увязана с ними. Это требует от лесного хозяйства приспособления, осуществляемого сотрудничеством рабочих лесного хозяйства так, чтобы это приспособление к плановому хозяйству не препятствовало а наоборот способствовало развитию лесного хозяйства и тем самым и подёму социализма в нашей стране.

Le caractère du peuplement forestier au point de vue de l'économie d'entreprise dans l'économie forestière. En comparant les différentes branches de production l'auteur analyse la question si le peuplement forestier doit être considéré comme un moyen fixe de production, ou même comme un demi-produit. Il est d'avis que le peuplement forestier est un moyen de production, dans l'économie forestière, lequel produit constamment — en principe perpétuellement — l'accroissement ou l'équipollent de celui-ci; c'est pourquoi le peuplement forestier ne peut être qu'un moyen fixe de production. A la fin de son article l'auteur arrive à la conclusion qu'on ne trouve pas un autre moyen de production dans les autres domaines de l'économie qui au point de vue de l'économie d'entreprise, était complètement semblable au peuplement forestier. Au peuplement forestier on ne peut pas appliquer ni les modèles des exploitations industrielles ni ceux de l'agriculture. L'économie forestière doit donc trouver sa place entre les autres branches de production et déployer une activité en se conformant aux autres secteurs de l'économie planifiée et ayant en vue de faire développer l'économie forestière socialiste.

Management-Economic Characteristics of the Stands in Forestry. In comparison with other branches of production it is pointed out, that stands are fixed and not circulating means of production, because they yield continuously — in principle: for ever — the increment. Therefore stands cannot be utilized according to patterns of industry or agriculture. In spite of that, forestry has to find its proper place among the other productive branches and foresters must suitably cooperate in planned economy to advance development of socialism.

* Fedoszejev: Az üzemi tervgazdálkodás általános alapjai, 40. oldal.